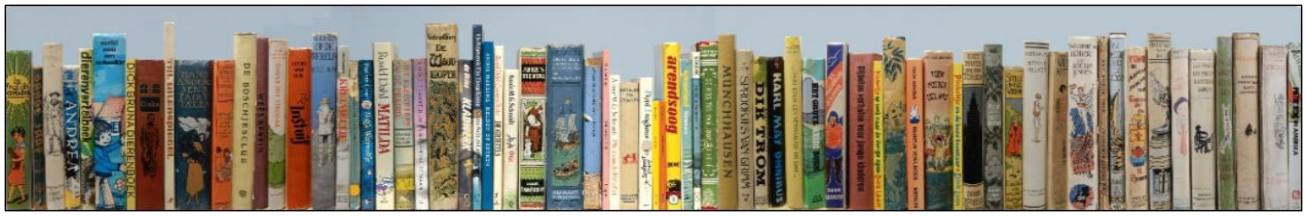

SGKJ-Nieuwsbrief 39

Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur

12 april 2021

Nieuws uit het SGKJ-bestuur

HET LEZENDE KIND.

LEESBOEK

LAGERE SCHOOL

D. DE BRUIN Jr.,

TWEEDE DEELTJE.

Tweede Druk.

LEIDEN. — A. W. SIJTHOFF.

Helaas heeft het SGKJ-bestuur moeten besluiten om de op 27 mei geplande voorjaarsstudiedag over kinder- en jeugdpoëzie uit te stellen. De reden zal geen verrassing zijn: het coronavirus is nog lang niet onder controle, terwijl er nog maar weinig schot zit in de uitvoering van het vaccinatieprogramma. Het is dan ook hoogst onzeker of de maatregelen eind mei zodanig zijn versoepeld dat bijeenkomsten van vijftig mensen zijn toegestaan. Bovendien zullen veel mensen huiverig zijn om ongevaccineerd zo'n bijeenkomst bij te wonen. Kortom, het bestuur heeft de knoop doorgehakt en een streep gezet door deze studiedag. Heel jammer natuurlijk, we hadden ons zeer verheugd om onze vrienden weer fysiek te ontmoeten en samen met hen een interessant programma te volgen.

Op de volgende bestuursvergadering zullen we een nieuwe datum voor deze studiedag vaststellen. Het idee is deze te verplaatsen naar het voorjaar van 2022. Dat is nog ver weg, maar eerst kunnen we elkaar hopelijk ontmoeten tijdens de najaarsstudiedag die op 5 november in Groningen zal plaatsvinden. Deze dag zal in het teken staan van schoolleesboekjes.

Een boek dat aansluit bij de studiedag over dit onderwerp:
Onderweg naar 1832, een groepsbiografie uit de Groningse school / Mineke van Essen. - Van Gorcum, 2021. – 240 p. - ISBN 9789023257424 ; €22,50.
Over zes jonge mensen die binnen het onderwijs in de vroege negentiende eeuw carrière maakten. Het gaat om bijzondere pioniers: een idealistische dovenonderwijzer, de ontwerper van de pabo, Nederlands eerste kleuterpedagoge, een talenvirtuoos die botste op de grenzen van de tolerantie, een heel vroege carrièrevrouw, en de wegbereider van de Algemene Onderwijsbond (AOb).

Binnenkort kunnen de vrienden van de SGKJ een uitnodiging tegemoet zien voor het bijwonen van een digitale lezing over de tentoonstelling die momenteel plaatsvindt in het Onderwijsmuseum in Dordrecht*: Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945*. De lezing zal begin mei plaatsvinden en worden verzorgd door Jacques Dane.

Nieuws

Guus Kuijer is de winnaar van de Constantijn Huygens-prijs 2020. Hij ontving deze prijs voor zijn hele werk. De jury oordeelde dat hij in vijftig jaar voor kinderen en volwassenen een oeuvre bijeen heeft geschreven van een constant hoog niveau.
In 1975 verscheen zijn eerste kinderboek *Met de poppen gooien*. Vijf boeken over Madelief werden gebundeld in *Het grote boek van Madelief* dat met tekeningen van Mance Post in 2017 de 35e druk haalde. Tijdloze verhalen, na 45 jaar nog steeds geliefd.

Oud nieuws

In kranten en op televisie zien we steeds meer nieuws over het klimaat, over de biodiversiteit, en over veranderingen die noodzakelijk zijn. Er gaan al decennia lang stemmen op om de bio-industrie aan te pakken en een eind te maken aan het dierenleed, de uitstoot van fijnstof, het overschot aan mest, het gevaar van zoönosen en de invoer van diervoeders waarvoor het regenwoud in Zuid-Amerika gekapt wordt.

Astrid Lindgren beschrijft in haar kinderboeken een wereld waarin dieren op de boerderij een natuurlijk leven hebben. Dat de agrarische wereld veranderde, liet haar niet onberoerd. Al in 1989, meer dan dertig jaar geleden, probeerde ze in artikelen de Zweedse overheid aan te zetten tot wetgeving ter bescherming van

dieren in de bio-industrie. Uitgever Ploegsma gaf een bundeling van deze artikelen en de reacties erop in vertaling uit.

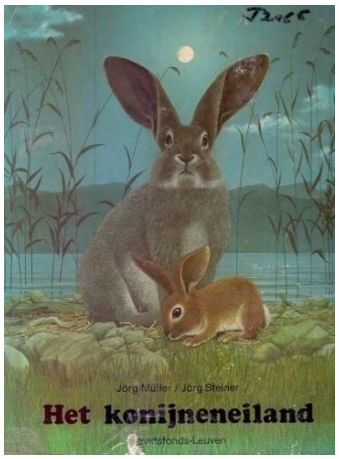

Een van de eerste prentenboeken waarin een vorm van bio-industrie wordt getoond is *Het konijneneiland* met tekst van Jörg Steiner en illustraties van Jörg Müller uit 1979. NBD Biblion omschrijft de inhoud als volgt: '*Twee konijnen ontsnappen uit een "fabriek" waar konijnen gefokt worden. Het grote konijn, dat allang in de fabriek verbleef is het vrije leven ontwend geraakt en wil terug. De schitterende tekeningen, die door hun kleur de naargeestige sfeer ondersteunen, zijn vanuit het perspectief van de konijnen getekend, waardoor de mensenwereld nog dreigender overkomt. De bedoeling jonge lezers te confronteren met het begrip "bio-industrie" is geslaagd te noemen.*'
Zijn er SGKJ-vrienden die het werk van Müller en Steiner verzamelen? Het is heel bijzonder en zeker verzamelwaardig. Zoals ook de twee series wandplaten waarop veel te zien is over veranderingen in de maatschappij: *De bulldozer schuift verder, of De verandering van het landschap* (1974) door Jörg Müller met Nederlandse tekst van Jan Terlouw en *In het spoor van de dragline of de verandering van de stad* (1976) door Jörg Müller.
Het zijn mappen waarin in zeven prenten (32 x 90 cm) zonder tekst wordt getoond hoe een cultuurlandschap tussen 1953 en 1972 verandert en een gezellige oude stad verandert in een koude moderne wereldstad.

Politiek nieuws

De landelijke politiek houdt ons deze dagen behoorlijk bezig, en soms gebruiken cartoonisten kinderboekfiguren om iets duidelijk te maken. Pinokkio is er een van. Hij is al vanaf 1883 het icoon van onoprechtheid en er zijn al heel wat politici vereeuwigd met zijn neus. Uw redacteur verzamelt die uitingen, en kwam er een tegen in *de Volkskrant* van 27 april 2018. Mocht u dergelijke tekeningen tegenkomen, dan graag een afbeelding naar jeannettekok@upcmail.nl.

De leugens van een bekende Amerikaanse politicus waren zelfs voor Pinokkio te veel…

Bijzondere uitgaven

Op 15 april verschijnt van de hand van SGKJ-vriend Dirk Tang:
Met Hollandse bedaardheid, hoe Nederland tussen 1800 en 1873 slavernij in de koloniën afschafte / door Dirk J. Tang. Walburgpers, 2021. 192 p.- ISBN 9789462496712 ; € 15,-.
In dit boek vertelt Dirk Tang over de eerste moedige Nederlanders die al vanaf het begin van de negentiende eeuw tegen de stroom in ijverden voor afschaffing van de slavernij en protesteerden tegen de traagheid waarmee de regering uitvoering gaf aan hun oproep. Hij besteedt ook aandacht aan enkele kinderboeken waarin slavernij voorkomt, zoals in *De jonge Sofia* (1820) van Petronella Moens, de *Geschiedenis van Koenraad Waaghals* (1823) en natuurlijk ook aan *Sint Nikolaas en zijn knecht* (1850) van Jan Schenkman.
Een van de boeken waarin gepleit werd voor afschaffing van de slavernij was *De negerhut van oom Tom*. (1852) Dat boek vond ook in Nederland een groot publiek; vele herdrukken en navolgingen kwamen van de pers.

NEGERS.

Met wat de jagt hem schenkt en de aard hem geeft tevreden,
Leeft in der palmen schaâuw de Neger en zijn gâ;
Hij vreest de tijgers niet van 't zandig Afriku,
Maar wel de Christnen, die hem ijzren kluisters smeden.
Wie weet, hoe ras die man, vin vrouw en kind gescheurd,
In vreemde wereldstreek in slavenboeijen treurt!

Nog enkele kinderboeken met aandacht voor slavernij:
in *De wereld in haar Zondagspak* uit 1870 (eerste druk: Frijlink 1834) worden de christenen aangeklaagd. In 1826 verscheen *Geplukte roosjes voor de deugdlievende jeugd* met daarin een 'Morgenlied van een negerslaaf'. Hieronder een fragment:

Gij, God der Blanken! gij alleen
Zijt, zegt men, God, en anders geen,
Wat wij ook anders dachten;
Doch wat deed u mijn vaderland,
Dat gij zijn kind'ren herwaarts bant,
En in ellend doet smachten?

't Is ook een geest, die in ons denkt;
't Is ook gevoel, dat gij ons schenkt;
Gij zijt ook onze Vader!
Ons hart weet ook van hooger moed;
Ook Negers zijn vaak groot en goed;
En zijn u Christ'nen nader?

En wie zijn onze beulen — zij,
Die ons ontmenscht, als waren wij
Gediert', ter markten slepen;
Die schatten puren uit ons zweet,
En van gevloekten gouddorst heet,
Tot paardenwerk ons zweepen?

Zij hebben zelv' geen mensch'lijk hart;
Zij deelen in geen menschen smart;
Met vreugd zien ze alle jaren
Hun winst door onze ellend' vergroot,
Daar onze klagten uit den nood
Om wraak ten hemel varen.

Onlangs verscheen ***150 jaar Nederlandse spoorwegaffiches*** (THOTH, 2021). Het is een monumentaal boek met werk van honderd Nederlandse ontwerpers, onder wie H.P. Berlage, Willy Sluiter, A.M. Cassandre en Anthon Beeke. Het bevat twintig hoofdstukken over treinen, vanaf 1839 toen de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij werd opgericht, tot de Hogesnelheidstreinen van nu. De ontwikkeling van de grafische vormgeving in Nederland is in dit boek ook te volgen. (Introductieprijs € 59,50 i.p.v. € 79,50).
Afbeeldingen van treinen in kinderboeken zullen raakvlakken hebben met de ontwerpen op de affiches. Afbeeldingen van treinen op centsprenten zijn grotendeels negentiende-eeuws en daar zullen affiches minder als inspiratiebron zijn gebruikt. Misschien verzamelt een van de SGKJ-vrienden prenten en boeken over treinen? Dan horen we dat graag.

Hiernaast een pagina uit *Aan den trein*, een uit het Engels vertaald abc-boek (Van Holkema & Warendorf, 1901) waarbij op de middenpagina's een grote illustratie van de versierde Britse koninklijke trein staat. De termen die voor dit abc zijn gekozen hebben geen relatie met de oorspronkelijke woorden in het alfabet, zoals te zien is bij de letter E.
Een heel bijzondere trein is afgebeeld in Eerste en laatste van El Pintor: de Mitropa-trein, die vanaf 1916 door Centraal-Europa reed.

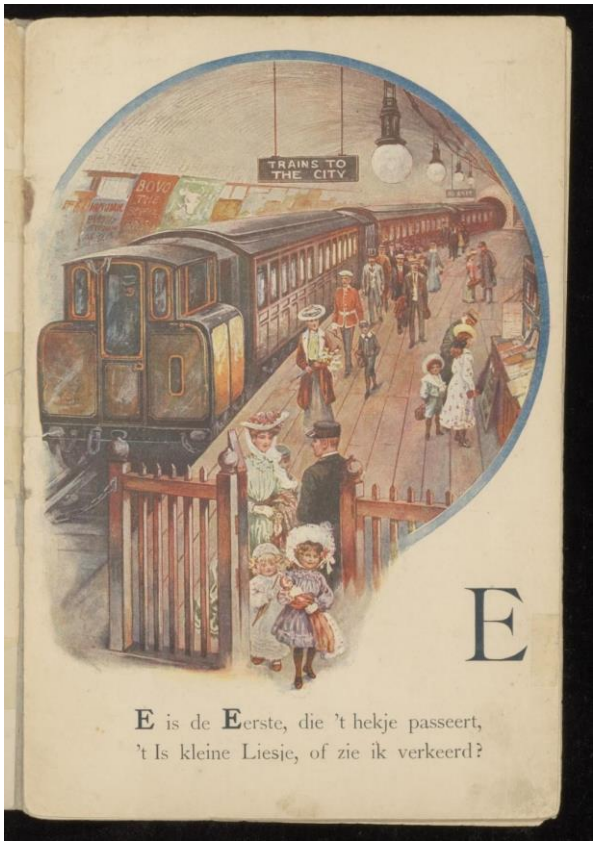

Een mooi voorbeeld is ook de prent De ijzeren spoorweg uit de Verzameling Borms-Koop bij de Koninklijke Bibliotheek. Gedrukt door Brepols & Dierckx zoon tussen 1840-1880.

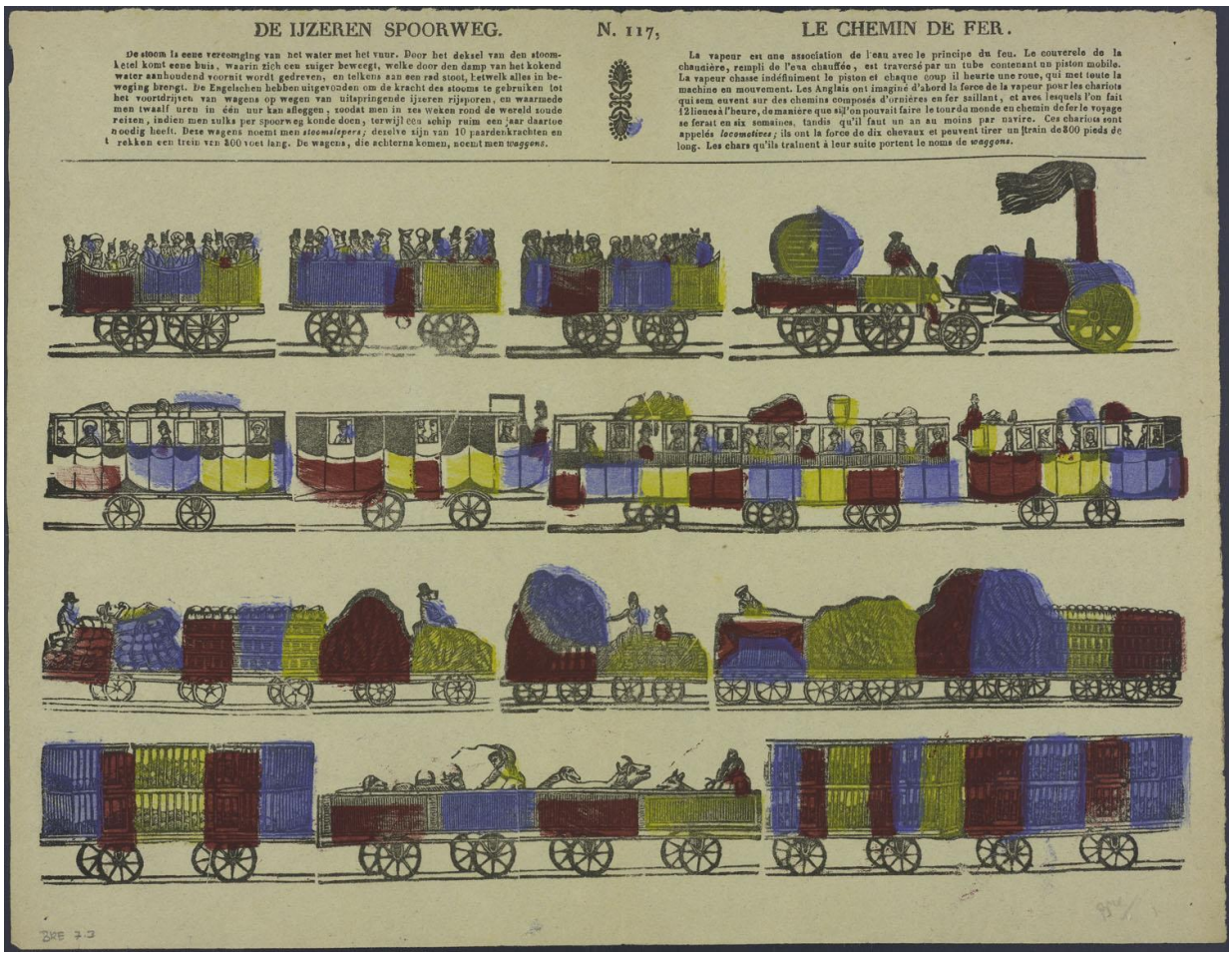

Parallel aan het boek loopt in het Spoorwegmuseum in Utrecht de tentoonstelling *Spoor van Verbeelding*. Schrijver Arjan de Boer stelt als gastconservator 150 affiches uit zijn collectie tentoon.

Een boek herlezen

In *Neerlandistiek* een artikel met de titel 'Een echte broer' door Marc Kregtin (20 maart 2021) over een herlezing van J.B. Schuils jeugdroman *De Artapappa's* (1920). Een uitgebreid relaas over racisme en antiracisme. Het is een bewerking van een slotstuk uit een reeks, waarin Kregting op zijn weblog *De Honingpot* een recente veronderstelling over jeugdliteratuur en racisme toetste.

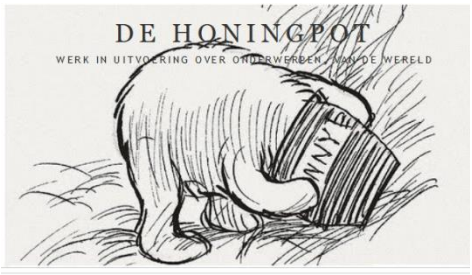

Vakliteratuur

***Bestaat er een raarder leven dan het mijne?* Jef Last (1898-1972)** / Rudi Wester. - Prometheus, 2021. – 500 p. ISBN 9789044629040, € 35,-.

'Jef Last (1898-1972) valt niet te rubriceren. Hij zwierf over de hele aarde, vocht in de Spaanse Burgeroorlog en was een dapper verzetsman. Zijn leven lang was hij een romanticus, hartstochtelijk de vrijheid en gerechtigheid toegedaan, altijd opkomend voor de underdog in de maatschappij: de arbeider, de gekleurde volkeren, de homoseksuelen. Schrijven was zijn wapen, de wereld zijn werkterrein. Een culturele bruggenbouwer tussen Oost en West, met zijn beschouwingen over Chinese filosofen en vertalingen van grote Japanse schrijvers. Hij was cultureel adviseur van Soekarno en leraar op Bali. Onder zijn vrienden telde hij André Gide, Mohammed Hatta, Willem Drees en Willy Brandt. Van vurig socialist evolueerde hij naar aristocratisch humanist, met een tussenstop als communist. Een grillig en niet altijd gemakkelijk mens. Maar altijd integer en trouw aan zijn geweten, zoals naar voren komt in al zijn werk. In deze eerste biografie over Nederlands letterkundige vechtjas nummer één heeft Rudi Wester op verbluffende wijze het fenomeen Jef Last in kaart gebracht. Daarbij heeft ze uitgebreid geput uit zijn bijzonder openhartige, ongepubliceerde memoires, die een ongekende blik geven op dit turbulente leven.' (bron: uitgever)

In het Centraal Bestand Kinderboeken is een aantal titels van Jef Last te vinden. Hij vertaalde *De vrolijke brigade* (1934) van D. Masljanenko uit het Russisch, schreef teksten in boeken van El Pintor, schreef over Leeghwater, over Nederland en Rusland ten tijde van Czaar Peter de Grote, over jongens op Bali, en voor de stichting IVIO over Japan en China.

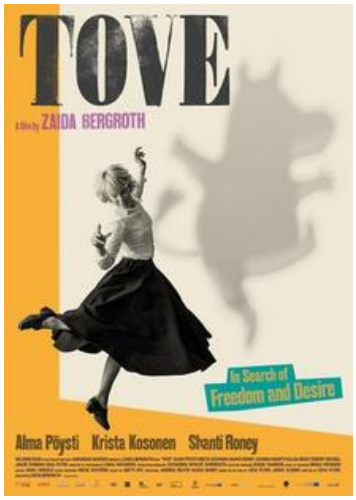

Tove, biopic / regie Zaida Bergroth. Biografische film over de onconventionele Finse kunstenaar Tove Jansson (1914-2001). Haar verhalen over de Moemins zijn wereldwijd bekend, en er is een levendige merchandise-handel ontstaan, tot fietszadelhoezen, mokken en sokken aan toe. De film gaat weinig over de Moemins, maar des te meer over het leven van Tove Jansson, een vrouw die zich weinig aantrok van de heersende gewoonten, een relatie met een vrouw had en zich als kunstenaar probeerde waar te maken. Volgens *de Volkskrant* een wat conventioneel vormgegeven film, maar wel een fraai eerbetoon aan deze bijzondere vrouw.

De tijd van elfjes is voorbij. Zoals Annie Schmidt het zag

Je zou toch zeggen dat er over Annie M.G. Schmidt over wie al zoveel geschreven is, niets nieuws meer te melden is. En toch slaagt Joke Linders in *De tijd van elfjes is voorbij* daar weer in. In dit mooi vormgegeven boekje, uitgegeven door uitgeverij Schaep14, de uitgeverij die Joke Linders en haar man jaren geleden hebben opgezet, beschrijft de auteur de opvattingen van Annie M.G. Schmidt in verschillende decennia van haar leven. Hoe zij opvattingen had, die pas later in de rest van de wereld geuit werden. En hoe zij in haar werk die opvattingen, haar maatschappelijk engagement en kritische blik op de wereld, uitdroeg. Steeds op een duidelijke, humoristische wijze waardoor zij veel mensen deelgenoot van haar opvattingen kon maken. De meeste indruk in het boekje maakte het hoofdstuk gebaseerd op de nooit eerder gepubliceerde dagboeknotities van 9 tot 13 mei 1940. ‘Donderdag 9 mei 1940. ’s Middags met Suus op ’t Buitenhof gezeten. De zon scheen. Er stonden overal bloemenstalletjes, er klonk vrolijke muziek. (…) Allerwege vrede, gezelligheid, Hollandsche rust en kalmte.’ Annie M.G. Schmidt woont op dat moment samen met collega Annie Moerkercken van der Meulen in Scheveningen. Een dag later ziet haar wereld er opeens heel anders uit. ‘Luid mitrailleurgeknetter, afweergeschut, hevig geronk van talloze vliegtuigen. Ik schiet het bed uit, kijk uit het raam en zie een reusachtige bommenwerper met zwenkende bewegingen vlak over ons huis verdwijnen, de richting van de zee uit.’ We krijgen via de dagboeknotities een goed beeld van die eerste oorlogsdagen en hoe Annie M.G. Schmidt die heeft beleefd.
Joke Linders wil in dit boekje ‘de geëngageerde, vooruitziende kijk op de wereld om haar heen’ van Schmidt laten zien. Een kijk op de wereld met steeds weer ‘haar uitzicht op hoop en vrijheid van geest’. ‘De tijd van elfjes mag voorbij zijn, ’s avonds in het donker hebben dromen vrij spel.’
Op Schaep 14 is meer informatie over het boek te vinden, alsmede enkele filmpjes. En op Youtube wordt het gedicht over de elfjes ten gehore gebracht.

De tijd van elfjes is voorbij. Zoals Annie Schmidt het zag / Joke Linders (met een niet eerder gepubliceerde zwart-wit illustratie van Fiep Westendorp uit een brief). Uitg. Schaep14, 17,50 euro 108 p.

Toin Duijx

Stripmuseum te Boek, De geschiedenis van het Nederlands Stripmuseum / Beno Hofman. - Nobelman, 2020. - 162 p. – ISBN 9789491737602, € 24,95.

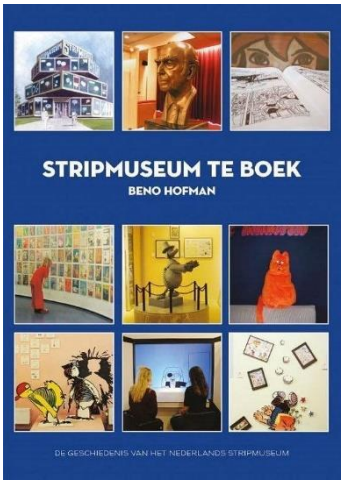

'De geschiedenis van het Nederlands Stripmuseum in Groningen is even uniek als kort. Het museum kent een voorbereidingstijd van meer dan tien jaar en is uiteindelijk slechts vijftien jaar open. Dankzij de niet aflatende inzet van vele enthousiaste stripliefhebbers en de participatie van Dirk Lips' Libéma gaat het museum op 21 april 2004 open. Na tien jaar houdt Libéma ermee op, maar weet de Stichting Het Nederlands Stripmuseum met hulp van een beperkt aantal betaalde krachten en een grote groep vrijwilligers zelfs een sluitende exploitatie te realiseren. Dan ligt er echter al het besluit om op te gaan in het nieuwe Groninger Forum en onderdeel te worden van Storyworld, het nieuwe museum van strips, animatie en games.' (bron: Boeken over boeken)

In het tijdschrift ***Neerlandia*** (jrg. 125, no. 1, 2021) staat bij Het Boekenportaal Suriname een artikel over Surinaamse jeugdliteratuur door Cees Klapwijk. Dubbelklikken op de pdf.

Neerlandia 2021-1
LRPDF - Cees Klapwijk

Reacties van SGKJ-vrienden over Jan Feith

In de vorige Nieuwsbrief schreef Toin Duijx over Jan Feith, naar aanleiding van het verschijnen van het boek het boek *Van Elburg tot Deshima, zes eeuwen familie Feith*.
Daar kwamen diverse reacties op met meer informatie over deze schrijver/illustrator:
Kees de Raadt schreef het lemma over Jan Feith in Wikipedia, met een overzicht van Feith's publicaties. Hij schreef ook een artikel over Jan Feith en Den Haag in *De Sportwereld*, dec. 2018.
Frits Booy schreef over Jan Feith en zijn band met Nederlands-Indië in het themanummer 'Sporen van Indië' van *Tussen Vecht en Eem* (jaargang 36, nr. 3, 2018, p. 191-2010).
Richard van Schoonderwoerd schreef op *Javapost.nl* onder de titel *Betoverd door Indië* een artikel over illustrator Menno van Meeteren Brouwer, die geregeld samenwerkte met Jan Feith.

SGKJ - www.hetoudekinderboek.nl - StichtingGKJ@gmail.com - www.facebook.com/stichtingGKJ/
Deze onregelmatig verschijnende *SGKJ-Nieuwsbrief* is een tussentijdse aanvulling op de *SGKJ-Berichten*. De *Nieuwsbrief* wordt verzorgd door Jeannette Kok en Janneke van der Veer. Opmerkingen over dit nummer en suggesties voor het komende nummer kunt u sturen naar jeannettekok@upcmail.nl

U heeft op een eerder moment aangegeven nieuws vanuit de SGKJ op prijs te stellen. Wilt u zich afmelden voor de Nieuwsbrief, stuur dan een mailtje naar: StichtingGKJ@gmail.com